

УДК 82.091

МАЙСТРЕНКО М. І.

ТИПОЛОГІЧНО-МІФОЛОГІЧНЕ В ПОЕЗІЇ

ШЕВЧЕНКА: СЛОВО-ОБРАЗ

Слово-образ Шевченка сягає найглибших міфологічних коренів. Воно живе, антропоморфно-крилате, прозорливо-пророче, володіє магією, святе, божественне за своєю природою.

Ключові слова: слово-образ, магічне, антропоморфне, прозорливо-пророче, божественне слово.

Минуло кілька історичних епох, проте зірка Шевченкової музи сяє яскраво. Питання, поставлені поетом нашої національній совісті, залишаються актуальними, його пророцтва збуваються, бо час не владний над генієм. Один із секретів художньої майстерності Шевченка, що розкриває його феномен, стосується створеної ним моделі художнього всесвіту, наймініатюрнішою часткою якого виступає слово-образ, що лягає на душу, бере в полон, переростає в концепцію олюдненого слова. Вона звучить у вірші «Не для людей, тієї слави...»:

З-за Дніпра мов далекого

Слова прилітають

І стеляться на папері,

Плачучи, сміючись,

Мов ті діти. (II, 116)

У «Кавказі» Шевченко називає слово живим («Не скує душі живої і слова живого»). Живе слово, що плаче і сміється, – сягає найдавнішого міфологічного погляду людини на світ, яка не відокремлювала себе від природи, вважала речі вмістилищем живої сили, а згодом надала їм антропоморфною вигляду. Слово одухотворялося, наділялося конкретною людською дією – душею (душа по-латині апіма).

Думка про анімістичну природу слова яскраво виражена в гомерівському епосі «Що за слова в тебе линуть, дитя, крізь зубів огорожу!» – звертається до Одиссея старенька Евріклея в «Одіссеї» (XIX, 492). В інших рядках цієї ж поеми Гомер називає невимовлене слово безкрилим:

Так він промовив, у неї ж безкрилим лишилося слово.

(«Одіссея» XVII, 57, перекл. Бориса Тена)

В «Іліаді» поет супроводить слово-образ епітетом, що визначає природу слова в процесі мовлення. Воно – *крилате*. (II, 7). У ньому частка невидимої душі, яка також вилітає «крізь огорожу зубів». Образ крилатого слова, що вперше з'явився у найдавніших творах європейської літератури, продовжив своє життя в поезії Горація:

Тільки-но пущене в світ, вже летить, не вертаючись, слово, -

(Посл. I, 18, 71, перекл. А.Содомори)

пише про слово Горацій.

Підмічена трьома поетами характерна ознака слова-образу – крилатість – спільна риса їх поетичної виразності, проте з різним ступенем метафоричності. Гомер називає слово *крилатим* не в переносному, а в прямому значенні. Гомерівська людина, проста як природа, мислила дивовижно конкретно, вважаючи, що речі, рослини, тварини мають душу. У поезії Горація значення гомерівського крилатого слова творчо переосмислюється і видозмінюється. До гомерівського образу долучаються ще й гумористичні нотки; *випущене* в часи Горація є вже певним технічним терміном, пов'язаним із публікуванням книг. На двозначність цього слова вказують і деякі коментатори Горація. Шевченкове слово, яке прилітає, щоб плакати і сміятися, має різні емоційні відтінки психічного стану людини, в еволюційному плані є дальшим розширенням поетичної виразності слова-образу античних авторів. Бо «одна справа – яке слово вирвалось через огорожу твоїх зубів,

а друга – уявлення про летюче слово. «Огорожа зубів» – це поки що реальний предмет, в той час як зображення слова у вигляді летючого сотворіння – вже, без сумніву, глибока метафоричність» [3, 160].

Безумовно, Горацієве слово, що *летить і не вертається*, веде до Гомера; Шевченкове слово, що *прилітає*, може бути ремінісценцією Гомера, батька поетів, художня образність якого пронизує всю світову літературу й може бути паралельним осмисленням природи слова. Проникнуте тією безпосередністю вислову, яка властива народній творчості та фольклорним жанрам, воно пов'язане зі світобаченням людини на певному етапі освоєння нею природи слова та себе самої. Аспекти цього світобачення різноманітні. Так у поезії Шевченка звучить мотив божественного походження слова і поезії, характерний для античної літератури («Знать, од Бога І голос той, і ті слова Ідуть меж люди!» – II, 90).

Своєрідним доказом нематеріально-божественного походження слова є таємниця луни, або руни, що трактується поетом як божа мова. Як і в античних авторів (пор. у Горація Орфей – *священний вісник богів* – Посл. II, 3, 392), у Шевченка поет – посередник між Богом і людьми (поезія «Мені здається, я не знаю...»). Слово у Шевченка – *боже, святеє* – глибокий символ, таємниця, яку він намагається розкрити (поезія «Ну що б, здавалося, слова...»).

У Шевченковому слові-образі – відгомін магічної дії, прадавнього уявлення про нього тих далеких часів, коли панувало міфологічне світовідчуття і слово в поєднанні з музикою в уяві людини тих часів творило найбільші чудеса – оживляло інертну природу. Тема магічної дії слова й музики звучала в літературі протягом усієї античності, починаючи від Гомера. Брати Зет та Амфіон володіли таким божественним даром гри на кіфарі, що під звуки музики каміння само вкладалося у фіванські стіни.

Співом і грою на кіфарі Орфей зворушував царство мертвих, приборкував хижих звірів, водив за собою ліси. Горацій відзначав силу музики Орфея:

*З гір ішли дуби, бо вони до ніжних
Струн дослухались. (Оди, I, 12, 7)*

У «Гайдамаках» Шевченка читаємо:

*«Серце моє, доле моя!
Соколе мій милий! Мій!..» – аж верби нагинались
Слухатъ тую мову. (I, 104)*

Тут магією володіють слова закоханих, а також спів солов'я, що чарує вербу («Верба слуха соловейка, Дивиться в криницю»).

Магічна дія солов'я на вербу передається Шевченком з особливою любов'ю, замилюванням, що межує з чисто естетичною образністю міфу, – милування красою задля самої краси. Такий міфологічний естетизм характерний для Овідія у «Метаморфозах». Естетичну образність міфу відзначає Лосєв О.Ф. [4, 58]. Поет не вірить у міфологію, але змальовує богів з великою симпатією. Особливу естетичну чутливість проявляє Овідій у зображенні музики того ж Орфея, що діє на всю природу і різні дерева зокрема – навіть на весь невблаганний підземний світ (X, 40—47, 86—105). Можна пригадати міф про Пігмаліона, який створив таку прекрасно-одухотворену статую, що відразу закохався в неї. У розповіді про Філемона і Бавкіду поет описує, як Філемон перевтілюється в дуба, а Бавкіда в липу і ростуть вони з одного дерева. Усі ці описи по своїй суті міфологічні й розраховані на чисто естетичний ефект, відчутний також і у Шевченка: верба слухає соловейка і дивиться в криницю, тобто милується собою.

Прикмети Шевченкового слова-образу пов'язані з такими універсальними категоріями моделювання всесвіту, як час, простір, число, причина, зміни тощо. Вони сягають первісного глибинного єднання людини з природою, бо світ Шевченкової поезії – це світ українського

села, де час регулюється природними циклами рослинного життя. Культ дерева, рослини відігравав важливу роль у фольклорі всіх європейських народів, які знали прадавні міфологічні форми пізнання світу – фетишизм та анімізм: у фетишизмі всяка річ, природа, її творіння наділялися магічно-демонічною силою, в анімізмі все одухотворялося, в розвинутому анімізмі трансформація демона в бога привела до антропоморфного їх розуміння. Боги і демони в античній міфології – сотворіння чутливі, фізично-матеріальні, що мають людську подобу. Спочатку дерево – домівка демона, пізніше – німфа дріада, молода дівчина. Кипарис – прекрасний юнак, перетворений Аполлоном у дерево. Лавр – колись прекрасна німфа. Метаморфоза стирала всі грані між світом живої і неживої природи. Культ рослин існував у античній літературі з давніх-давен; світ природи виступає головним джерелом художньої образності Гомера, у творчості якого пульсує первісне чуття єднання людини і природи.

Можна говорити про культ дерева в поезії Шевченка у прямому і переносному значенні. У Шевченка тополя, калина, верба, осика, дуб, явір – не тільки дерева, а й глибоко символічні образи, піднесені до антропоморфного розуміння. Рослинний світ у Шевченка – це одухотворений світ первісного тісного контакту людини і природи, в якому все нагадує про людину: і вітер, що з гаєм розмовляє, шепоче з осокою, і дуб зелений – «мов козак». Це світ одночасно міфологічно-фантастичний і реальний. У ньому місяць ховається за хмару, сонце спить, весна будить сонну землю, соловейко зустрічає сонце, качечка розмовляє з дітками своїми, могила сумує, розмовляє з вітром і т. д. Грань між фантастикою і реальністю в цьому світі нечітка, стерта. Струнка дівчина – тополя, а висока тополя дівчина, квіти; то люди (Лілея і Цвіт королевий), русалки – колись нехрещені діти і т.д. Слово тут живе своїм життям. Божественне за своєю природою, наповнене магічною силою, воно антропоморфне, забарвлене різними відтінками людського почуття,

ототожнюється з малою дитиною, має душу («Єсть у мене діти, та де їх подіти? Заховать з собою? – гріх, душа жива!»).

Слово-образ Шевченка, тісно пов'язаний з рослинним світом, – це проростаюче зерно, за яким завжди постає конкретне життя, наповнене реальним змістом – трава, що буяє, квітка, що цвіте («А де ж твої думи, рожеві квіти...»). Рослинний світ – яскравий матеріал для втілення ненормального функціонування української мови в Російській імперії:

*Неначе стоптана трава,
І думка ваша, і слова. (II, 256)*

Із рослинним Світом асоціюється і слово-образ Горація:

*Старіють ранні слова, поступово на їхньому ж
місці,
Як і вони колись, – квітнуть нові й набираються
сили.*

(Посл. II, 3, 61 – 62, перекл. А. Содомери)

За Горацієм, мова – розлого-шумливе дерево, що чогось від часу оновлює своє листя. Порівняння життя слів мови з життям листя на дереві, безумовно, – ремінісценція славетного гомерівського порівняння людських поколінь з листям дерев. І в «Пам'ятнику» перед звиклим до Горацієвої поезики читачем поступово зринає образ розлогого дуба, одвічного символу величності й живої тривалості в часі: незлічені роки з їдкими дощами й шаленими Аквілонами не завдають йому шкоди, дуб не боїться і плісняви, що з роками вкриває камінь пірамід. З образом дерева перегукується й останнє слово оди: *содат* – *волосся*, хоч тут уже реальний образ співця, якого Мельпомена вінчає вінком [8, 116]. Слово-образ Горація завжди пов'язується з тим, що живе, росте, розкривається у майбутньому, протистоїть твердому гранітові пірамід, тому підвладне нищівному процесові:

Смерті підлеглі і ми, і все те, що створили ми, люди!

(Посл. II, 3, 63 перекл. А.Содомори),

твердить Горацій. «Щоб наше слово не вмирало? – висловлює ту саму думку Шевченко незалежно від Горація.

Серед копіткої та філігранної роботи над словом поруч із іншими видами робіт Горацій порівнює труд поета з працею садівника, що обрізує вишукані прикраси, неначе зайві гілки (Посл. II, 3, 447). У знаменитих рядках «Поетичного мистецтва», де мова йде про юнктуру, – майстерне поєднання слів у художньому творі (Посл. II, 3, 45—48), поняття, що стало об'єктом різних інтерпретацій, починаючи з античності, поет вживає слово *serendis*, яке може означати *сплітати* (*sego, sequi*) або *сіяти* (*sego, sevi*). Рішення, на думку П. Грімалія, підказує сам контекст, особливо слова *tepiis, cautus* – *старанний, обережний*, що натякають на легку і вправну руку [9, 83]. Такої руки, можливо, в більшій мірі, ніж сплітання, вимагає прищеплювання. Бо шляхом прищеплювання відновляються гілка, з'єднана (*innegere* – з'єднувати) з іншою здоровою гілкою, що дає плоди. Семантика двозначного образу, освітлена в контексті хліборобською поетикою, підтверджує теоретичне міркування Горація. На дієслові *прищеплювати* побудовано й кінцевий образ оди до Мецената.

Уже в «Кавказі» Шевченко визначає свою функцію як сіяча: «А поки що мої думи, Моє люте горе Сіятиму,– нехай ростуть Та з вітром говорять» (I, 299). У творчості останнього періоду посіяне слово асоціюється з образом двох нив, засіяних різним посівним зерном – різними словами. Одна – «проклята нива» без майбутнього – «проросла колючим терном» (II, 313), де колючий терен – символ здичавіння й духовного спустошення. Іншу ниву розорує поет як селянин-хлібороб:

Не нарікаю ні на кого.

Я сам себе, дурний, дурю,

Та ще й співаючи. Орю

Свій переліг – убогу ниву!

Та сію слово. (II, 310)

Образ нової ниви, на якій сіються *глаголи* з ростом, жнивами й збором *зерна святого* появляється в «Марії», проте у вірші «Не нарікаю я на Бога...» символіка *убогої* ниви поета глибша й багатозначніша. Поетів «переліг» – реальний образ. Шевченко – творець української літературної мови. І якщо Котляревський перший проорав глибоку й широку борозну на цілиш нової української літератури, то по-справжньому розорвав усю ту цілину Тарас Шевченко.

Інший аспект образної ниви Шевченка символізує невмирущість поетових пророцтв та заповітів на рідній землі – життя українського слова у віках («Добрі жнива Колись-то будуть»). Образом слова як проростаючого посівного зерна Шевченко продовжує еволюцію поета-хлібороба-сіяча, що починався з античної літератури, скристалізувався у Біблії.

У центрі Шевченкової уваги – українське слово, сповнене краси й виразності, поетичної образності, мелодійності, народної мудрості. У ньому відтінки епічного мовлення, невимушеність народно-розмовного діалогу, дотеп, душевна поезія внутрішніх діалогів, висока шляхетність людського почуття і т. д. Як рідне, воно *велике, найкраще*, пов'язане з найдорожчими поняттями *мати* та *батьківщина, святес*, – *що мати співала*, але зневажено й потоптане. Образ рідного слова досягає в поезії Шевченка найбільшої виразності й актуальності, бо постійне вболівання поета за долю України викликало в його душі тривогу за долю українського слова. У творах «Во Іудеї во дні они...», «Юродивий», «І мертвим, і живим...» звучать прикрі докори землякам-співвітчизниками поета за відсутність у них почуття національної гордості. Поет хоче, щоб вони знали свою історію.

У часи Шевченка українська поетична мова переживала період свого становлення, і Шевченко творчо відбивав цей процес у ясних та простих

формах. Він, безумовно, використовував ті художні засоби, які вживалися в українському фольклорі та світовій літературі, але надавав їм свого, неповторного звучання. Маємо на увазі перш за все епітет та метафору, що супроводять слово-образ поета.

Уже в Гомера епітет – не зовнішньо-технічний засіб, а означення, що вказує на постійну прикмету осіб або предметів і несе певне психологічне навантаження. Так мова героїв «Іліади» – *солодша від бджолиного меду* (I, 249), слово – *добре* (I, 108), *суворе* (I, 304), *розумне* (XV, 80), *прикре* (I, 304), *крилате* (II, 7), *колюче для серця* («Одіссея», XXI, 183) . Слово мислилось як конкретне сотворіння: воно сиділо в грудях або вилітало з грудей через *огорожу зубів*.

Епітет, що супроводить слово-образ Горація, розкриває глибинні виміри латинського слова, його гнучкість, мелодійність та живописність. Пісня Горація *натхненна, ніжна, покутна, тужна* і т. д. Слово *могутнє, розумне, дзвінке, пусте* і т. д. Воно міцніше від міді, височить над пірамідами, дарує людині безсмертя, зрівнює її з богами (Оди, I, 1). Слово для Горація – своєрідний *товмач*, що робить видимими глибинні порухи людської душі: розвіває чорні турботи, несе людині радість (Посл. II, 3, 109—111). Меркурій словом пом’якшив дикість первісних людей. Завдяки слову наші предки, *німі, гідкі й жорстокі сотворіння*, поступово ставали людьми (Сат. I, 3). Сумне слово підходить до сумного обличчя, до сердитого – гнівне (Посл. II, 3, 105—106). У бронзі можна відтворити зовнішній вигляд людини, словом – її розум і вдачу (Посл. II, 1, 2—18) і т. д.

Шевченко метафорично збагатив крилатість гомерівського слова, далі зазирнув у глибинні виміри слова-образу Горація, засобом «ліризації» максимально розкрив природні можливості українського слова «Людськеє серце пробивать, Людськії сльози проливать» (II, 100). Антропоморфне Шевченкове слово відзначається могутнім потенціалом людяності,

світяться тисячами граней людського життя, забарвлене різними відтінками людського почуття: радістю, ніжністю, смутком, добротою, ласкою, розумом, надією. Шевченкове слово не тільки крилате, а й напружено динамічне («Лети ж, моя думо, моя люта муко»). Шевченкова думка завжди *говорить, вилітає роєм*, («Одна давить серце, друга роздирає»). Слово-образ Шевченка поєднується з найчіткішою видимістю й конкретністю: *слова-сльози* (I, 86), думи поета – *квіти-діти* (II, 19), *сизокрилі голуб'ята, молоді, понурі діти* (I, 262), *злі діти* (I, 322) тощо. А в поезії «Подражаніє 11 псалму» ця конкретність виливається у випукло-карбовані образи його художнього хисту:

*Неначе срібло куте, бите
І семикрати перелите
Огнем в горнилі, – словеса
Твої, о Господи, такі. (II, 256)*

Дума Шевченкова – *люта мука* (I, 233), *гордая* (II, 314), *вольная* (I, 262), *правдивая* (I, 262), *невесела* (II, 225), Думи, мережані сльозами (II, 206), – глибокий метафоричний образ поета-невольника з постійними роздумами про долю України чи то в петербурзькому казематі, чи то серед далеких і чужих поетові киргизьких степів.

Діапазон синонімічних відтінків Шевченкових епітетів, які характеризують слово-образ, надзвичайно великі, і кожен з них сповнений безпосереднього чуття: слово – *незле тихе*, тобто добре, *добре слово* – ласкаве («Хто сироті убогому Добре слоті скаже»). *Ласкаве дівоче, щире слово* – ніжне слово. *Велике слово* асоціюється з рідним словом у загальному значенні (I, 219) або материнським – у конкретному (II, 191). Слово *мудре* – синонім розумного слова (II, 196), а *розумне слово, брехнею підбите*, – брехливе слово (I, 88). *Хитри мова* – брехлива мова (I, 80). *Мертві* слова іронічно відносяться до поета, який прагне воскресити минуле, мертве для всіх інших, крім його самого. Шевченко хоче, щоб

воно жило (I, 87). Крім того, *мертве слово* пов'язане з тим, що померло (I, 90). *Веселе слово* – символ молодості (I, 321). *Слово тихої любові* – дружнє братерське слово (I, 258), *єдине слово* – жадане слово (I, 138), *святеє слово* – правдиве слово (II, 234), синонім рідного слова. *Нове слово* повинно пробудити свідомість і врятувати «люд окрадений» (II, 290). *Розтленнеє слово* – синонім слова *брехнею підбитого* (II, 290), а *хрещена мова* – рідна (I, 203).

Шевченкове слово прозорливо-пророче. Воно володіє первісно-животворною духовною силою, ототожнюється з водою та вогнем:

*Неначе наш Дніпро широкий,
Слова його лились, текли...
Огнем невидимим пекли
Замерзлі душі (II, 106).*

У поезії «Ісаія. Глава 35» слово істини Шевченко також порівнює з живою водою, яка відродить світ, загублений неправедними людьми («Нічим отверзуться уста; Прорветься слово, як вода»). У поняття поетично-пророчого слова Шевченко вкладає сакральний зміст, бо голосом поета промовляє Бог. У вступі до «Неофітів» Шевченко пристрасно благає Богородицю послати йому *святеє слово, Святої правди голос новий*. Подібно він звертався до музи («Учи неложними устами Сказати правду»), зливаючи в єдине священне дійство молитву, слово і правду.

Шевченкове слово мелодійне. Між могутніми акордами вступних рядків у «Причинній» («Реве та стогне Дніпр широкий»), лагідними («Неначе ляля в льолі білій») у вірші «У Бога за дверми лежала сокира» і ніжно-пестливими («Хто се, хто се по сім боці Чеше косу? Хто се?...») в «Утопленій» – величезний діапазон виражальних можливостей звукової природи слова, різні ритмо-мелодійні реєстри.

Одночасно слово-образ Шевченка, українського художника, живописця це синтез скульптурності й кольоровості. Словом Шевченко неначе малює й вирізьблює образ. Думи – *доглядані вихохані діти* (I, 235). Думка. *Орлом сизокрилим літає...* (I, 71,) У вірші «За сонцем хмаронька пливе...» хмарка *розстилає* над сонцем червоні поли, *покриває рожевою пеленою туман* (II, 181). Це пластично-рельєфні, майже дотикальні слова-образи. Шевченкове слово виграє барвами: *думи – рожевії квіти* (I, 235).

Метафора найглибше розкриває дійову силу Шевченкового слова-образу та його антропоморфну природу. Слова *прилітають, стеляться на папір, плачуть* (II, 116), *радують душу, течуть, падають в серце, печуть невидимим огнем замерзлі душі* (II, 106), *ідуть меж люди* (II, 90), *заливаються дощем* (I, 200), *тихо падають сльозами* (II, 207), *сміються. Думи сплять* (I, 319), *прокидаються* (I, 248), *приходять* (II, 52), *не вертаються* (I, 32), *осідають душу* (II, 203), *передаються німим стінам* (I, 329), *гуляють* (II, 19), *лягають спати* (I, 322) тощо. Поет сіє думи (I, 299), посилає в Україну (I, 69), не знає, куди діти (I, 63), доручає їх вітрам (II, 314). Образ розвіяних дум – метафоричний концепт художнього арсеналу Горация:

*І страх, і тугу, музам довірившись,
Пуцу з вітрами - хай по воді морській
Розвіють їх... (Ода I, 26)*

Порівняймо у Шевченка:

*Думи мої, думи мої...
Чом вас вітер не розвіяв
В степу, як пилину? (I, 67)*

Слово божественне за своєю природою. У творах поета воно супроводжується епітетами *святеє, Божеє, огненне, слово правди, слово істини, Господа глаголи, великеє Христове слово, те слово Божеє кадило, кадило істини*. «Словник мови Шевченка» фіксує 344 слововживань

прикметника *святий* у текстах поета [7, 234—236]. А саму ідею святості Шевченко трактує як первозданний стан праведності, любові й гармонії, порушення якого призвело до виникнення у світі зла. Творець світу покарав людей за наругу над святим словом, посланим їм через свого пророка (поезія «Пророк»). «Шевченкова поезія, – зауважує Л. Масенко, – продовжує євангельську традицію ототожнення слова й Бога» [5, 32], – проголошену Святим письмом: «Споконвіку було слово, і з Богом було Слово, і Слово було – Бог. З Богом було воно споконвіку. Ним постало все, і ніщо, що постало, не постало без нього. У ньому було життя, і життя було – світло людей» (Евангеліє від Іоана, 1—3). Отже, слово поета моделює те Слово, з якого починався людський світ:

Возвеличу

Малих отих рабів німих!

Я на сторожі коло їх

Поставлю слово (II, 256).

Словом і завдяки своїм здібностям, які поет отримує зверху, своїм пророчим даром він проникає у таємницю таємниць, відхиляючи завісу над тією загадкою буття, яку не можна охопити розумом.

Поезія «Ну що б, здавалося, слова...» розкриває зачарованість поета дивом слова, його таємничим впливом на людську душу, що не піддається раціональному поясненню, бо поезія національніша від прози. Засобами художньої виразності, звуковими візерунками, що імітують завивання вітрів, шелест трав, листя дерев, плескіт морських хвиль, шепіт небесних світил, співи пташок у гаях, поет переливає природу в слово, трансформує матеріальне в духовне. «Якщо б природа говорила людською мовою, – зауважує Г. Гачев. – вона б, напевно, говорила мовою поезії» [2, 192]. Поет-посередник між Богом і людиною, священний інтерпретатор божественного в земному, Пророк свого народу. А звідси трудність

перекладу поетичних текстів з однієї мови на іншу, особливо поезій Шевченка.

М.Гайдеггер твердить подібне: «Мислення – це поезія», «Мова в чистому вигляді – це вірші», «Поезія – одвічно первісне називання буття». Філософ вважає поезію прамовою, що стверджує буття («Дорогою до мови», «Що означає мислити?»). Тому немає нічого дивного в тому, що філософське вчення Епікура Лукрецій Кар виклав у поетичній формі (поема «De rerum natura»).

Існують різні форми самовираження національного. Найпростіші – це вишивка на сорочці, малюнок на глечуку, візерунок на писанці. Вони відбивають характерний зв'язки. географічного ландшафту з космосом, відтворюють ритми та кольори світобудови. Сюди відносяться і народні танці. «Вітер на березі моря, вітер серед гір, голих або порослих зеленню, – зауважує Н. Околітенко, – вітер у лісі або ж в степу, шепіт небесних світил, перекладені на «мову географії», визначили неповторний малюнок сіртаки, аркана, гопака чи фанданго» [6].

Мова – найскладніша форма самовираження національного, вища і складніша, ніж танець. Вона – *tuba* – *дивна труба* божественного в людині. Пропущена через людську душу, в поетичному або пісенному варіанті, *tuba* *тіга* резонує на найвищому рівні національного, бо поезія – *живий орган богів*. Невипадково у грецькій міфології Мнемозіна (пам'ять) – ім'я однієї з титанід. Вона дочка Неба і Землі. Мнемозіна як наречена Зевса через дев'ять ночей стала матір'ю муз. Драма і танець, пісня і поезія вийшли із лона Мнемозіни. «Пам'ять, – твердить М. Гайдеггер, – спомин про те, що потребує осмислення, джерело поезії» [1, 140]. Поезія належить до найглибшої природи національного в людині. Вона пов'язана з Мнемозіною. Посередник між матерією та духом, поет безпосередньо вловлює космічні підказки, ритми та мелодії стихій і, закарбовуючи їх в пам'яті, перекладає на рідну мову. Насичена внутрішньо-алітеруєчими

звуками української природи, Шевченкова поезія належить до найбільших таємниць українського буття.

Шевченкові тексти – це увічнені поетом голоси і барви української землі. У Шевченковому слові бринять журливі звуки української сопілки, співи пташок серед зелених гаїв та спілих хлібів, вловлюється шелест тонких очеретів, густих верболозів, плескіт Дніпрових хвиль і синього моря. Небесні світила – місяць і зорі – нашіптують поетові свої мелодії. Уся українська природа відлунює співом плугатаря, жайворонка, соловейка, зозулі, цвітом вишневих садів, листям високих тополь, червоних калин, зелених яворів, могутніх дубів, білих лілей і таємничою мовою руни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гайдеггер М. Что значит мыслить? // Разговор на проселочной дороге. Избранные статьи позднего пери ода творчества / М. Гайдеггер. — М. : Высш. шк., 1991. — С. 134—145.
2. Гачев Г. Национальные образы мира / Г. Гачев. — М. : Сов. писатель, 1988. — 446 с.
3. Лосев А.Ф. Гомер / А. Ф. Лосев. — М. : ГУПИ, 1960. — 350 с.
4. Лосев А.Ф. Проблема вариативного функционирования живописной образности в художественной литературе / А. Ф. Лосев // Литература и живопись. — Л. : Наука, 1982. — С. 31—65.
5. Масенко Л. Т. «Святої правди голос новий» / Л. Т. Масенко // Культура слова. — 1992. — № 43. — С. 25—37.
6. Околітенко Н. Доля України на фоні генетичного фонду / Н. Околітенко // Літературна Україна. — 1994. — 22 квітня. — С. 4.
7. Словник мови Шевченка : в 2-х т. — К. : Наук. думка, 1964. —

Т. 2. — 1964. — 566 с.

8. Содомора А. О. Простір як елемент образності в поезії Горація / А. Содомора // Іноземна філологія. — 1981. — № 74. — С. 11—17.
9. Grimal P. Essai sur l'Art poetique d'Horace / P. Grimal. — Paris : Soc. d'éd. d'enseign. sup., 1968. — P. 83.

МАЙСТРЕНКО М.И.

**ТИПОЛОГИЧЕСКО-МИФОЛОГИЧЕСКОЕ В ПОЕЗИИ
ШЕВЧЕНКА: СЛОВО-ОБРАЗ**

Слово-образ Шевченка имеет глубокие мифологические корни. Оно живое, антропоморфное, пророческое, магическое, святое, божественное по своей природе.

Ключевые слова: слово-образ, магическое, антропоморфное, пророческое, божественное слово.

MAYSTRENKO M.

**TYPOLOGICAL AND MYTHOLOGICAL IN SHEVCHENKO'S
POETRY: WORD-IMAGE**

The word reaches the deepest mythological roots. Its alive anthropomorphic-wing, has magic, presciently prophetic, holy and divine on it's nature.

Key words: word-image, magical, anthropomorphic, prophetic, divine word.

Стаття надійшла до редколегії 11.01.2013 р.

